

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 10.

V Ljubljani, 31. maja 1890.

Letnik III.

Nekaj o vrtnicah ali rožah.

V.

Sovražnike ima vrtnica kakor druge rastline: Pod zemljo miši, bramore in egrce, nad zemljo gosenice, uši, hrošče, razne druge mrčese in različne listne bolezni. Sredstva, katera rabimo zoper vse te škodljivce pri sadnem drevju, uporabljamo tudi pri vrtnicah.

Zoper uši, katere ne delajo bistvene škode vrtnicam, dasi so včasih vrhovi in popi od njih čisto pokriti, je poleg obiranja dobro sredstvo takozvani „Zacherlin“ ali „Anđelov mrčesni prašek“. Potresimo dotične vrtnice v mraku, ali pa malo ur pred kakim dežjem dobro z enim omenjenih praškov, zjutraj bodo uši skoro gotovo že izginile, vrhove pa poškopimo z vodo, da se opero rjavkastega praška. Dolgo vrtnic ni moči obvarovati uši. Priporočajo tudi škropiti vrhove s kako grenko tekočino, n. pr. s tabakovo vodo, vendar učinek ni tako siguren. Gosenice moramo obirati, kakor tudi vse druge mrčese, sicer pa tudi poginejo za omenjenim praškom.

Dobro sredstvo zoper sovražnike pod zemljo, ki objedaje korenine in ki spadajo k žužkom je tobak, če ž njim malo pognojimo. So pa kraji, časi in leta, ko vse nič ne pomaga. Takrat pridno okopujmo vrtnice, posebno če njih velo, rumeno listje in poganjki kažejo bolehnost, oglejmo tudi korenine, uničimo sovražnike, iz nova obrežimo oglodane dele in pazimo, da še pri tem delu zdravih korenin ne pohabimo, nikdar pa ne jemljimo uže zelenih vrtnic čisto iz zemlje, ker to je njih gotova smrt!

Skoraj redno pa so krive velega, rumenega listja in mladih vejic nezdrave korenine. Če niso oglodane, pa začenjajo gniti, bodisi zaradi premokre, skisane, izprijene ali sploh neprimerne prsti, bodisi za rakom (Brand). Nadzemelske dele ter tudi krono obrežimo živo, pustimo le tri do šest še zdravih očesec in, kadar smo to storili tudi pri koreninah, ospimo jih z zdravno, ilovičasto prstjo. Skoro gotovo uže vse več ne pomaga, večinoma pride pomoč prepozno, posebno pri visokodebelnih rožah, ker takrat je uže ponehal redilni sok po njih se pretakati.

Predno pa na osamljeni prostor zamrle rože posadimo drugo, moramo seveda prst z novo zdravno nadomestiti.

Vzrok raku je ali kakova rana na debeleci ali prebujna rast podloge mimo rasti žlahtnega dela. Če ta ne more vsega soka, katerega mu korenine po predlogi dpošiljajo, použivati, zastaja sok v debeleci in njegova lubad začne gniti, rumeneti in se posuši. Temu ni pomoči! Zgodi se to najraje ob okulaciji, če premalo odrežemo poganjke iz podloge, ker je prijemše se oko še preslabo, da bi uporabljalo ves sok.

Mnogokrat se zgodi, da vrtnica ne kaže več življenja, odžene pa do sredi meseca rožnika iz nova, zato presadimo vse bolehnne ali dozdevno suhe vrtnice na odločen, senčen prostor vrta, zavreči jih je vedno še dovolj časa, ako ne ožive več.

Jako huda nadloga vrtnicam je „strupena rosa“ (boljšega imena skoro ni), podobna peronospori v vinogradih. Njej je vzrok glivica, katera se posebno širi, ako se po dnevi menjavata sonce in dež. Listje postane, kakor bi bilo posuto z belim prahom, krči se in odpade. Ali tudi cvetni popi niso varni, tako da uniči lahko listje, cvetje in tudi vrtnico popolnoma zamori kužna ta bolezen. Najhujše pa je, da nimamo še pravega sredstva zoper to nadlogo. Priporočajo zgodaj spomladi in kadar se prikaže na listji, pridno potresati s stolčnim žveplom ali takozvanim žveplenim cvetom; nekoliko to pomaga, veliko — naravnost rečeno — ne! Priporočajo še več tekočin, vendar pa mislimo, da bi ne škodilo, tudi vrtnice škropiti s tekočino, katero rabimo po vinogradih proti strupeni rosi. Kdor ima priliko, naj poskusi in uspeh objavi.

Tolajimo se, da tare vse vrtnarje enaka nadloga.

Manj škodljiva je rja. Listje dobi črnkaste ali rjavkaste pege, vendar se ne osiplje. Cvetnim popom ne škoduje rja.

Ako je listje zaradi omenjene „strupene rose“ (erysibe etc.) odpalo, porežimo vse okužene gole veje do zadnjih še zdravih popov, odrezke pa sežgimo.

Zoper različne druge sovražnike branimo vrtnice, če jih pridno obiramo mrčesov in skrbimo za naravne njih nasprotnike — naše ptice žužkojede.

Opozarjamo še na neko zelo koristno živalico, in ta je takozvani „božji volek“ (coccinela etc.). Njegova ličinka otrebi vsak bodisi še tako od uši pokrit vršiček vrtnice. Razloči se takoj od škodljivcev, barve je medlo zelene, oblike ploščnate in vrhu života ima po sredi belo liso. Kdor jo vidi, naj opazuje, kako hiti vzdigati tolste uši in jih izsesavati. Zatorej je velika dobrotnica, prikaže se pa meseca rožnika, prej ne.

Kako se vrtnice razmnožujejo z okulacijo, opisano je v lanskem letniku „Vrtnarjevem“. Po leti pa pridno okopujemo in zalivajmo tudi z gnojno vodo kraljice naših vrto. — Z željo, da bi vsakemu delale mnogo veselja krasne te cvetice, sklepam kratke, pomanklive te črtice.

P. G.

Učiteljeva pomlad na šolskem vrtu.

Če tudi zima na videz ne zahteva, da bi moral učitelj delati na šolskem vrtu, vendar se mora mnogo baviti z vrtnarstvom. Premisliti in načrtati mora na papirji ves načrt, kaj in kako bode sadil na vrtu. Kos žice, stekleno cev, ali kako drugo reč za enostavne prirodošlovne poskuse je lahko dobiti, ali vsaj prvi prosti dan prinesiti iz mesta. Pol ure pred šolo se poskusi, in vsa skrb je pri kraji. Drugače je pa s šolskim vrtom. Že mesece poprej je treba premišljevati, kakih semen bode naročiti za setev. Mlade rastline je treba slednji dan skrbno gojiti, dokler stoje na odmenjenem mestu. In sedaj se pa šele začne pravo delo, pleti in priliti je treba slednji dan. Jako se motijo oni, ki mislijo, da vsa dela na vrtu opravijo učenci in je učitelju le treba imeti roke v žepih, ker ima dovolj delavcev na razpolaganje. Žal, da je ta napačna misel zelo razširjena v škodo dobri stvari. Ni ga kraja, ni ga pouka, ki bi bil tako težek, kakor je delo na šolskem vrtu, in najboljši učitelj mora porabljati vse svoje sile in pedagogične izkušnje, ko vrtnari z učenci. Ali obrnimo sedaj pozornost svojo na disciplino. Učitelj mora zelo strogo gledati, da mu otroci več ne opustošijo, nego obdelajo. Vsak korak je treba opazovati; tu je treba upirati se nepazljivosti, ondu razposajenosti, tukaj hudobiji, ondu sladkosnednosti. Učitelj bi moral imeti sto rok

in deset jezikov, da bi se vse prav vršilo. Da se ohrani disciplina, najboljša je, da učitelj razdeli učence v več oddelkov in vsak oddelek izroči v nadzorstvo enemu izmed starejših učencev. Pri tem se pa mora ozirati na značaj učencev in prepirljivce, trmoglavce, razposajence, lenuhe prav razdeliti. V drevesnici lahko daje vsem oddelkom dela, kajti vsaka drevesnica ima 6—8 gred, in če šteje vsak oddelek 6 dečkov, ima 48 dečkov dela, in vsak se lahko uči. In tu si ne moremo kaj, da bi se ne izrekli proti nekaterim pojavljajočim se nazorom. Nekateri sadjarski listi mislijo, da šolski vrt nima biti drevesnica, ker se po takih drevesnicah vzgajajo le slaba drevesa, kar pa sadjarstvu več škoduje nego koristi. Na to odgovarjamo: Že sedaj je šolskih drevesnic, v katerih se dosežajo povoljni uspehi. In mnogi učitelji se že lahko ponašajo s tem, da vzgajajo po šolskih drevesnicah drevesca, ki niso nič slabša nego so iz trgovskih drevesnic. Res je, da se sadjarstva ni moči navaditi iz knjig, ampak je treba vaje. Kako se pa hočemo praktično učiti? Gotovo le tako, da si priredimo drevesnico, da potem sami poskušamo, kako bi se dali doseči uspehi, ter se z izkušnjo privadimo, ogibati se vseh napak — kajti stroške itak plačujemo iz svojega žepa. Naj bi se le najprej odpravile slabe trgovske drevesnice in potem bodo skoro že vse šolske drevesnice take, da se bode iz njih lahko dobivalo dobro blago za nasade. Kako naj se pa otrokom vcepi veselje do sadjarstva? Gotovo le s tem, da jih učimo vzgojevati sadno drevje, posebno po krajih, koder se odrasli ljudje ne brigajo za to.

Nasprotnik šolskih drevesnic pa misli, naj bi se otroci rajši učili gojiti in obrezovati že presajena drevesa. Za Boga! kako naj se to zgodi, če v vsem kraju ni sadnega drevesa, katero bi gojili? In če ima kdo sadno drevo, ga li bode morebiti dal otrokom za šolske poskuse? Zatorej je pred vsem skrbeti, da dobo le tak kraj drevja. Bodo li odslej vsi ljudje le lepo drevje kupovali? To bi se takoj zgodilo, ko bi bilo tako lahko, a potem bi ne bilo treba šolskih vrtov, ni sadjarskih družeb. Ostanimo le pri tem, da smatramo drevesnico za potreben sestavni del šolskega vrta, s tem bomo gotovo več koristili otrokom in odraslim ljudem, potomcem in domovini, nego pa če bi samo opozarjali na dobre spise in priporočali, naj kupujejo in nasajajo dobro vzgojena drevesca. Učimo ljudi drevesca pravilno vzgajati, s tem jim bomo najboljše pomagali, naj se nahajajo semtertja tudi slaba drevesa, ki itak hitro poginejo.

S slabo vzgojenimi drevesci, ki se zasajajo kot vzgojenci šolskih vrtov, pa tudi ni tako hudo. Vprašamo nasprotnike, kje je nasajenih toliko stotin slabo vzgojenih dreves, ki se dobivajo s šolskih vrtov? Naj se le kraj imenuje, radi bi ga videli! Trdimo pa tudi lahko, da bodo oni šolski vrtnarji, ki sadjarstva ne razumejo, kmalu nehali vrtnariti, ker imajo le stoške, koristi pa nobenih. Poznamo kraje, koder po več ur daleč ni niti sto dreves. Ali naj učitelj nekaterih né vzgoji? Kje bodo pa ljudje vzeli denarja, da si nakupijo le dobrih dreves? Poznamo kraje, koder je jako mnogo slabo vzgojenih dreves od gozdnih divjakov, debelih kakor roka nad komolcem. Ali so mari s šolskih vrtov? Učiteljem je že toli do časti, da si bodo prizadevali le dobro blago vzgajati! Le potrpite, nasprotniki, ki nimate nobenih napak, da se šolski vrti dobro ukoreninijo. Kadar se bode njim naklajalo toliko pozornosti, kolikor je učitelji, pa bode boljše.

Pa povrnimo se k razdelitvi otrok v oddelke. Ker je v drevesnici le večsah dela, naj učitelj slednjemu oddelku odkaže še kako drugo nalogo. Tudi ne sme delati le enega učenca odgovornega za dela po odkazanih gredah, ampak le ves oddelek, in govoriti mora z učenci le v množini. To utrjuje duh občnosti in odvraca grajo od posamičnika.

Jako primerno napravo smo opazili na nekem odlikovanem šolskem vrtu, in mi je ne moremo dovolj priporočati. V hladnici je visela na steni pola papirja, napetega na lepenki, na kateri so bila zaznamenovana vsa dela za isti

mesec. Vsak otrok je iz tega zaznamovala razvidel, katerih del se je treba lotiti, in vsak oddelek je torej imel nekoliko več svobode glede zvrševanja. Vsak otrok je vedel, kaj bodo drugi dan, čez dva dni, drugi teden delali. Za učitelja pa ima ta naprava to prednost, da ne pozabi tako lahko kakega dela ali pa ne da o nepravem času zvršiti. Sestava take tablice seveda zahteva nekoliko truda, ki je pa le v korist šolskemu vrtu. Sicer pa tudi ni toliko težavno, napraviti tako zaznamovalo in je uravnati po razmerah in potrebah dotičnega šolskega vrta. Skoro vse knjige o vrtnarstvu imajo tak mesečni koledar, ki se lahko porabi pri sestavi takih tabel. Tudi oddelki, katerim se kako delo odkaže, zaznamujejo se lahko v tablici, kar je že zaradi tega važno, da se najpridnejši oddelek ne preobloži z delom.

Vsak šolski vrtnar ve, kako važna je pravična razdelitev dela za učence. Ravno tako važna, kakor za posamične mesece, je priprava za vse leto. In to pripravo je zvršiti po zimi. Baš po zimi ali pa zgodaj vzpomladi je najlažje vzbujati učencem zanimanje za šolski vrt. Poskusi naj se, pa se bode videlo, kako veseli bodo učenci razgovora o bodočih delih. Lepega zimskega dne naj učitelj nariše na tablo načrt šolskega vrta in veli učencem, naj ga vsak na list papirja preriše. Potem naj pa začne izpraševati: Kaka zelenjad je bila lani na tem kraju? Kako se imenujejo učenci, ki so oskrbovali to gredo? Kdo je bil njih voditelj? Kako so dotično zelenjad pridelovali? Kako so jej gnojili, kako jo trebili, kako spravili za zimski čas?

Učenci na taka vprašanja kaj gladko in hitro odgovarjajo, vse drugače, nego pri kakšnem berilu. To je zatorej tudi jako dobra jezikovna vaja. In sedaj se začne nova razdelitev gred in njih odkazovanje. Kako poučne opomnje dado se tukaj vplesti o rastlinah, njih pridelovanji in gojenji itd.! In kako se vse veseli dela na vrtu! Tako napravljeno veselje tudi dlje traje, nego ako bi se učitelj poprej ne bil razgovarjal z učenci.

Še nekaj bi omenili tukaj za one, ki bodo morali napraviti nov šolski vrt. Svarili bi jih, naj vsega vrta takoj gosto ne zasade. Ne glede na stroške, ki jih zahteva taka zasaditev, pokažejo se sešasoma napake, ki se ne dado lahko odstraniti. Kdo rad izkoplje drevo, ki je že precej dolgo vsajeno, naj tudi stoji na neugodnem kraju? Rajši naj se na neporabljenem prostoru prideluje bolj navadna zelenjad, kot krompir ali zelje. Prehitra zasaditev je tudi vzrok, da drevesnice večkrat niso prav razdeljene po presledkih. Prvo leto naj ostane devet, drugo osem presledkov praznih. Kako radi na prazen prostor presadimo rastlino, ki je neradi proč vzamemo! Torej ne vse na jedenkrat, temveč slednje leto nekaj! S tem si pridobimo pregled, zvemo, kaj zahtevajo posamične rastline, in spoznamo njih svojstva.

Raznotere vrtnarske reči.

Majaron je, kakor je znano, enoleten. Ker je droben, sejati ga je v lahko, rahlo prst, ki mora, dokler ne vzraste rastlina, vedno biti vlažna, in skrbeti je tudi ob solnčnem vremenu za malo sence. Majaron se seje ob začetku ali sredi aprila v gorke gnojne grede, ali pa tudi v proste grede, in rastlinice se presade maja ali junija meseca po dve ali tri vkupe v vrtno grede po 15 centimetrov narazen. V lahkih, rahlih tleh se lahko seme kar v vrtno grede na mestu poseje, a vender se porabi več semen, nego po gnojnih gredah. Majaron rad uspeva, le treba ga je dobro pleti, da ga plevel ne zaduši.

Zalozba c. kr. kmetijske družbe kranjske.

Odgovorni urednik Gustav Pirc.

Tisk J. Blaznikovih naslednikov.